

Selailunäkymät & rakenteellinen sisällönkuvailu / dokumentaatiokieli

Vesa Suominen

Sisällönkuvailupäivä 20.11.2014

- 1) Sisällönkuvailu semioottisessa universumissaan
- 2) Dokumentaaristen sisältöjen ”kartat” eli selailunäkymät
- 3) Syntaksin ongelmat ja pari sanaa mahdollisista kategorioista: ’sanaluokkia’ ja ’lauseenjäseniä’.

Rakenteen hukkaaminen

Sisällönkuvailun asiantuntijaverkosto (26.22.2009)

”5. Suositellaan ketjuttamattomien asiasanojen käyttöä - Huom! On myös asiasanastoja, joiden rakenteeseen ja/tai indeksointikäytäntöön kuuluvat ketjut, esim. LCSH, MeSH, sao.”

Ja ettei historia unohtuisi, eli kuka muistaa ASU:n?

”...mielekästä kehittää kirjastojen varsinaisen, syvällisen tiedonhaun välineeksi yleinen suomalainen asiasanasto. ... Tällöin perinteinen luokitus väistyy yhä enemmän hyllyjärjestyksen luonteiseksi.”

(Esisuunnitelma yleisen suomalaisen asiasanaston laatimiseksi. 1982. Tiivistelmä)

Onkohan mennyt lapsi pesuveiden mukana?

Aboutness, pari muotoilua

”Mistä on kyse?, mieluummin kuin ”Mistä kirja kertoo?”

Clare Beghtol (1986)

- Tekstin ymmärtäminen, **top-down**, l. ”inserting frameknowledge”
- Aboutness-analyysi, **down-top**, l. ”controlled forgetting” ja tuloksena **makropropositio = aboutness**
- Näiden vuorovaikutus: **vaikea unohtaa kontrolloidusti, jos ei ymmärrä.**

Robert Fairthorne (1969, 1974)

- **Ekstensionaalinen aboutness**, eli mitä tekstissä on mainittu (vrt. vapaasanahaku, vrt. myös
- **Intensionaalinen aboutness** l. ne diskurssit, joihin teksti liittyy, vaikkei niitä edes mainita (vrt. kysymysten historia / Collingwood)
- Ei liiallista oppihistoriaa vaan **”purely bibliographic methods”**

Sisällönkuvailun semioottinen universumi

<p>(3)</p> <p>”Asioiden” moninaisuus yksittäisen dokumentin sisällössä (→ Beghtolin makropropositiot)</p>		<p>(4)</p> <p>Hakijoiden ”asioiden” moninaisuus ja ennakoimattomuus</p>
<p>(2)</p> <p>Dokumentaation sisältöön liittyvien ”asioiden” moninaisuus, johon hakijalla ei näkymää! Eikä siinä uniterm paljoa auta!! (→ Fairthornen intesionaalinen)</p>	<p>Sisällönkuvailun problematiikka & ”aboutness”</p>	
		<p>(2)</p> <p>”Kaiken maailman asioiden” moninaisuus, vielä sellaisena kuin se olisi kaikkien mahdollisten kielten puitteissa tunnistettuna</p>

Sananen relevanssista

- 1) **Aiherelevanssi** ("topical") tai "systems view" (Saracevic 1975)
- 2) **Käyttäjärelevanssi**, pertinenssi, "destinations view" (Saracevic)
- 3) **"Subject knowledge/ literature view"** (Saracevic) tai vaikkapa "contextual relevance" tai "relevance in social [socio-cultural] context" (Ørum 2000)
Ei siis vain "kahden kauppa" (hakijan ja dokumentin)

Hiukan 'objektiivinenkin' näkökohta:

- *"Proffa sanoi, että NN:n teokset ovat tärkeitä.*
- *Kuka ihmeen NN? En ole kuullutkaan..."*

Vielä: vain se, mikä on olemassa, voi olla enemmän tai vähemmän relevanttia → **PITÄISI TIETÄÄ, MITÄ ON OLEMASSA.**

Mihin saatamme tähdätä?

Hakupisteiden luominen yksittäisiin dokumentteihin

- Haun *tulos satunnainen*, kun ei juuri mitään kuvaa siitä, mitä on olemassa. Ongelmaksi jää esim. *ennustettavuus*?

Mielekkäiden ”karttojen” luominen dokumentaarisista sisällöistä

- Jos ei aivan tiedä, mitä etsii, *selailu* on luontevin etenemistapa
- Selailu edellyttää jotenkin *sisällöllisessä mielessä mielekkäästi hahmottuvia näkymiä / ”karttoja”*
- Noiden karttojen kautta hakija voi saada *kosketusta siihenkin, mikä ei ole hänelle välittömästi näkyvillä* (edellä ”dokumentaation sisältöön liittyvien ’asioiden’ moninaisuus”)

→ haku ”oppimisprosessina”?

- *Syntyy yksittäisten dokumenttien systemaattisesta kuvailusta*
- Selailunäkymä luo myös *ennustettavuutta (käsitetyypit)*.

Mistä niitä näkymiä?

EsikytKentä (*pre-coordination*)

- Perinteiset luokitushierarkiat (UDK, DDC, BC jne.). **KytKentä ja rakenne jo dokumentaatiokielessä.** Sinänsä suhteellisen helppo tie ja hyödyllinenkin, **jos olisi asiallinen luokitus käytössä.**

JälkikytKentä (*post-coordination*)

- Uniterm + boolean haku (ja/tai vaikkapa sanafrekvenssit tai hakutesaurus/ontologia), kytKentä vasta haussa.
- **Ei juuri sisällöllistä rakennetta**
- Näkymänä vain **kovasti pitkät aakkoset**

”VälilytKentä” (*”inter-coordination”?*) (termi / VS)

- Enemmän tai vähemmän rakenteellisella kielellä tehty **rakenteellinen kuvailu**
- Nk. analyttis-synteettinen 1. fasetoitu luokitus (esim. CC, BC2)
- **”Ketjutus”, syntaktisesti enemmän tai vähemmän hallittuna**

Kategoria, välikytkennän rakennekaasite *par excellence*

- **Aristoteles:** substanssi, määrä, laatu, suhde, paikka, aika jne.
- **Ranganathan & PMEST**

Swift, Winn & Bramer (1977, 1978): "Multimodal approach"

teoreettinen tausta, metodit, tuktimusaineisto, muoto (= **Disiplinäari** / VS 2004)

empiirinen instanssi (= **Referentiaali** / VS 2004)

Määrittää toisia käsitteitä (syntaktisesti funktionaalisina) käsitetyyppeinä; 'sanaluokat'/'lauseenjäsenet'

Käyttö sisällönkuvailussa

- Käsite rakenteen rakennuspuina (esikytkentä)
- Jopa boolean haun hahmotusvälineinä (jälkikytkentä)
- ***Syntaktisesti rakentuvan kuvailun pohjana (välikytkentä)***
- **Vieläpä kuvailun ohjeena silloinkin, kun tuloksena on unitermiä**

Rakenteet ja selailunäkymät :

syntaktisesti kontrolloidut Kaunokki-ketjut (a)

Genre	Teema	Henkilöt, toimijat	Miljöö, paikka	Aika
historialliset romaanit	adventismi	nuoret		1930-luku
historialliset romaanit	petos	aateli		1500-luku
historialliset romaanit	petos	hovi		1400-luku
historialliset romaanit	rakkaus	aateli	Englanti	1600-luku
historialliset romaanit	rakkaus	talonpojat	Englanti	1700-luku
historialliset romaanit	rikokset	merimiehet		1800-luku
historialliset romaanit	rikokset	nuoret	maaseutu	1800-luku
historialliset romaanit	salaliitot	hovi		1800-luku
historialliset romaanit	sota	aateli		1700-luku
historialliset romaanit	vallankumous	työläiset	Venäjä	1910-luku
historialliset romaanit	valta	aateli	Versailles	1600-luku
historialliset romaanit	valta	talonpojat	Ruotsi	1700-luku
rikoskirjallisuus	petos	liikemiehet	Suomi	1930-luku
rikoskirjallisuus	murha	avioparit	maaseutu	1950-luku
rikoskirjallisuus	murha	säätyläiset	kartanot	1940-luku

Rakenteet ja selailunäkymät :

syntaktisesti kontrolloidut Kaunokki-ketjut (b)

Genre	Teema	Henkilöt, toimijat	Miljöö, paikka	Aika
historialliset romaanit	adventismi	nuoret		1930-luku
historialliset romaanit	petos	aateli		1500-luku
historialliset romaanit	petos	hovi		1400-luku
historialliset romaanit	rikokset	merimiehet		1800-luku
historialliset romaanit	salaliitot	hovi		1800-luku
historialliset romaanit	sota	aateli		1700-luku
historialliset romaanit	rakkaus	aateli	Englanti	1600-luku
historialliset romaanit	rakkaus	talonpojat	Englanti	1700-luku
rikoskirjallisuus	murha	säätyläiset	kartanot	1940-luku
historialliset romaanit	rikokset	nuoret	maaseutu	1800-luku
rikoskirjallisuus	murha	avioparit	maaseutu	1950-luku
historialliset romaanit	valta	talonpojat	Ruotsi	1700-luku
rikoskirjallisuus	petos	liikemiehet	Suomi	1930-luku
historialliset romaanit	vallankumous	työläiset	Venäjä	1910-luku
historialliset romaanit	valta	aateli	Versailles	1600-luku

”Regionaaliset” ja ”universaalit”

”REGIONAALISET”, *’sanaluokatkin’ hahmottuvat*

Kaunokin genre + teema + toimija + miljöö jne.

CC:n Kasvatuksessa: oppilas + problem(=opetus) + oppiaine &c

CC:n Lääketieteessä: elin + problem(= fysiologinen tai patologi-
nen prosessi) + taudin syy + taudin hoito.

→ **Syntaksi helppo määrittää**

”UNIVERSAALIT”, *mieluummin ’lauseenjäseniä’ (PRECIS, mut- ta vrt. myös SYNTOL, jonka verkoilla saattoi kävellä jo 1960-l:lla)*

- **Ilmiö/prosessi/toiminto**

- Prosessin tai toiminnon **aktantit** (vaikkapa **C. Fillmoren sijakie-
lioppia** soveltaen: *Agentiivi = tekijä, Datiivi = patientti, Faktiivi
= tuote, Instrumentaali = väline tai syy*)

”Eriytyvät kategoriat”: X on ainakin **ilmiö**, ehkä **prosessi**, ehkä **toimintokin**... → **Riittävän yhdenmukaisesti tunnistettavissa???**

Yleisempi konteksti & 'lauseenjäsenet':

Esimerkkinä tilastollinen taloushistoria (=Disiplinäärit)

← ← Syntagmaattinen → →

← ← Paradigmaattinen → →

K1 Ilmiö/toiminto/prosessi	K2 Aktantit (A=tekijä; F=tuote; I=väline, syy; D=patientti; &c.)	K3 Aika, paikka
elinkeinot	saaristolaiset (= A/elinkeinot) kalastus (= I/elinkeinot) maanviljelys (= I/elinkeinot)	1870-luku Hailuoto
kalastus	saaristolaiset (= A/kalastus) verkot (= I/kalastus) lohi (= F/kalastus)	1870-luku Perämeri
maanviljelys	saaristolaiset (=A/maanviljelys) ruis (=F/maanviljelys)	1870-luku Hailuoto
aliravitseminen	saaristolaiset (=D/aliravitseminen)	1870-luku Hailuoto

Tässä ei toki ollut kaikkia syntaksin ongelmia.
Sanasto-ongelmia pitäisi pohtia,
ja **formaattiakin** pitäisi kyllä rukata ...

... mutta sitten vain **käyttöliittymiä**
suunnittelemaan!

Pudotusikkuna voisi olla hyvä idea.

... eli (myöhäisiä) terveisiä UKJ:lle!

Kiitoksia. Kommentteja???